

Lábjegyzetek egy pincepenész szöveghez

Van egy olyan érzésem és meglátásom, hogy a lábjegyzet, mint irodalmi műfaj, erőteljesen lábra kel a vajdasági magyar, illetve hát magyar nyelvű irodalmunkban, amely lassan, de biztosan jelző nélkülivé növi ki magát, s kizárólag irodalomná lényegül, végül pedig literatúrává, hogy a világ is megértse és befogadja. Elbűvölve figyelem ifjú kollégáim alkotásait, akik erős lábjegyzetekkel támasztják alá nemegyszer bonyolultan kacskaringós mondataikat, hogy azok csakugyan megállhassanak a saját lábukon. S mert a példa és a divat ragadós, jómagam is lábjegyzethez folyamodom.

Történt ugyanis, hogy tisztelt Kiadóm pincéjében, már a megszületésük pillanatában réges-rég elavulttá lényegült kéziratok között kedves kollégám keze ügyébe akadt egy mérsékeltén tömött irattartó, amelynek a tetején ez áll: Németh István *Győzelem után*. Az irattartót, annak tartalmával, a kolléga átnyújtotta a szerzőnek, aki én voltam.

Enyhe szédülés fogott el. Hogyisne, hiszen erősen megromlott emlékezetemmel is tüstént világossá vált előttem: első regényem gépiratát tartom a kezemben. (Volt ebből egy másodpéldány is, szegénykém vagy valamilyik dobozban nyugszik lépcsőházunk rejtett zugában, vagy már réges-rég a tűz martalékává vált, amely tüzet saját kezűleg lobbantottam lángra.)

Elárulhatom e lábjegyzetek keretében, hogy nem szokásom a megjelentetett műveim újraolvasása, Isten ments: újraolvasgatása. A *Győzelem után* címet viselő nem látott nyomdafestéket. Nem is láthatott jó fél évszázaddal ezelőtt, amikor megíródott, mert a recenzense, tekintélyes, önmagához és közvetlen s tágabb környezetéhez is igen szigorú közéleti személyiség elfogadhatatlannak tartotta zűrzavaros mivolta miatt, az épülő szocialista társadalom szempontjából pedig kimondottan károsnak.

Holott egy szó se íródott le benne a szocializmus ellen, állapítottam meg magamban most, újraolvasása után. Mert több mint ötven év után újraolvastam. Kíváncsi, de hideg szemmel, akár egy ma induló szerző első kísérletét. Ha valami is megragadott benne, talán a légköre. A kötelező beszolgáltatások nehéz korszakát élik a „regény” szereplői. A padlásfelsöpérések, a bajusztépések, kuláküldöztetések sötét éveit.

Csakugyan valamiféle győzelem birtokában vagyunk, amire a mű címe utal? Miféle győzelem ez? Kinek, kiknek a győzelme? A tegnapi kisemmizetteké, a volt proletároké, szegényparasztoké? Ha valaki venné a kockázatot, hogy holnap megjelenteti, mindenekelőtt a címét változtatnám meg: a *Fordulat utánt* adnám neki, jóllehet épp egy földim előzött meg ebben, jó fél évszázaddal ezelőtt, amikor megírta a *Fordul a szél* című regényét. (Ide is, ezután is egy kimerítő lábjegyzetet kéne biggyesztenem, hogy elbűvöljem a mai olvasót.) Neki volt igaza: mifelénk, a mi szülőföldünkön inkább csak a szélnek van fordulata; hol erről, hol arról fú, győzelmet biz' ritkán hoz.

Tehát az első lábjegyzetem a megtalált regény-kéziratom címére vonatkozna.

Ugyancsak nem lehetett már akkor sem egyértelmű a szövegben felbukkanó felszabadulás fogalma és tartalma, csakhogy akkor még igen szigorúan egyértelműségiérték, s jóllehet már akkor is sokan a saját bőrükön érezték ennek az ellenkezőjét, de meg se mertek mukkanni, sőt már nem is tudtak, mert sárral volt tele a szájuk. A kezdő írócska viszont, talán nem is szántszándékkal, csupán „megszokásból” rakott nem megfelelő színeket és jelzőket nem megfelelő főnevek elé. Nem tanulta még meg, hogy a szavakkal óvatosan kell bánni. Különösen annak, aki a szavak összeillesztéséből szeretne világitótornyokat építeni.

Erről szólna hát a második lábjegyzetem.

Végezetül talán a fasiszmról is ejtenék egy-két szót. Annak kapcsán, hogy a kézirat szövegében mintha fölbukkanna, ott csúfoskodna, annak ellenére, hogy abban a milióban, amelyben a „regény” zajlik, nem fasisztáztak faluhelyen. Nem is tudták volna a szót valódi nevéen kimondani.

Bizonyára akadna még lábjegyzetelni való, de egy magára valamit is adó író érett, túlrejt fejjel ne írja újra ifjúkori zsengeit, mert az embernek evés közben jön meg az étvágya, miközben nem gondol arra, hogy a túlzabálással elronthatja a gyomrát.

Mi magunk vagyunk a felelősek minden leírt szavunkért. Ennyi év után talán sikerül néhány olyan mondatot is papírra vetnem, amihez nem kívántatik lábjegyzet.